

פרק 5

תכנות תהליכים בו-זמניים

מטרות בתכנות בו-זמני

- ❖ רצון לנצל מספר מעבדים פיזיים במחשב
- ❖ רצון לנצל את המעבד בזמן שהתוכנית ממתינה להתקן איטי, כגון קריאה מהדיסק
- ❖ מתן אשליה למשתמש שמספר פעולות קורות במקביל, כמו טיפול בקלט בזמן שהתוכנית ממשיכה להציג אנימציה או קול ברצף, גם אם יש מעבד אחד
- ❖ מימוש שרתים שבהם כל לקוח מטופל על ידי חוט נפרד
- ❖ פרט לראשונה, דוגמאות למודולריזציה טמפורלית : רצון להפריד מודולים שיכולים לרוץ בכל מיני סדרי ביצוע

תיאום

❖ כל חוט מבצע פעולות אחרות

❖ אם ניתן לבצע את הפעולות של חוטים שונים במקביל או בכל

סדר שהוא, שגר ושכח

❖ ברוב המקרים, יש לכפות אילוצים על סדר הפעולות על מנת

להבטיח נכונות

❖ דוגמה: שני חוטים שכל אחד מבצע $i=i+1$

❖ אם הראשון קורא את i לאוגר, מקדם את האוגר, השני קורא את i

לאוגר, מקדם את האוגר, הראשון כותב את i לזיכרון, השני כותב

את תוכן האוגר ל- i , המשתנה קודם ב-1 ולא ב-2

מנעולים

- ❖ מנעול הוא עצם שמבטיח מניעה הדדית
- ❖ שני מצבים: חפשי ונעול
- ❖ ניסיון נעילה של מנעול חפשי מצליח ושגרת הנעילה חוזרת
- ❖ לחוט מותר לשחרר רק חוט שנעול על ידו
- ❖ ניסיון נעילה של מנעול נעול ממתין לשחרורו
- ❖ חוט שבידו מנעול (נעול) מונע מחוטים אחרים לנעול אותו :

`lock (m)`

`i=i+1`

`unlock (m)`

אירועים

- ❖ מנגנון שבעזרתו חוט יכול לחכות לקבלת הודעה על אירוע מחוט אחר
- ❖ המנגנון שיתואר תקף בלינוקס/יוניקס, בחלונות מנגנון דומה אך שונה בפרטים
- ❖ `wait(c, m)` משחררת את המנעול `m` ונכנסת להמתנה לאירוע `c` באופן אטומי
- ❖ `signal(c)` משחררת את אחד החוטים שממתין ל-`c`
- ❖ `broadcast(c)` משחררת את כל החוטים שממתנים ל-`c`
- ❖ ל-`signal` ו-`broadcast` אין שום השפעה אם אין חוטים ממתינים
- ❖ אחרי התעוררות ולפני חזרה מ-`wait` המנעול ננעל שוב, אולי לאחר המתנה (לא אטומי)

דוגמה: קורא וכותב

forever

lock (m)

while (state==full)

wait (c,m)

כתוב לחוצץ

signal (c)

unlock (m)

פעולות אחרות

forever

lock (m)

while (state==empty)

wait (c,m)

קרא מהחוצץ

signal (c)

unlock (m)

פעולות אחרות

למה `while` ולא `if`?

`forever`

`lock (m)`

`while/if (state==full)`

`wait (c,m)`

כתוב לחוצץ

`signal (c)`

`unlock (m)`

פעולות אחרות

❖ מבטיח שחוט לא יבצע פעולה

אלא אם התנאי מתקיים

❖ שימוש ב-`if` היה עלול לגרום

לביצוע הפעולה אם הודעה על

האירוע לא תמיד מבטיחה שהתנאי

מתקיים

❖ `if` נכון כאן, אבל עלול לגרום

שגיאות בתוכניות מורכבות

❖ `while` מאפשר בדיקת נכונות

מקומית, `if` מצריך בדיקה

גלובלית

מספר קוראים וכותבים

`forever`

`lock (m)`

`while (state==full)`

`wait (c,m)`

כתוב לחוצץ

`broadcast (c)`

`unlock (m)`

פעולות אחרות

❖ כאשר יש מספר חוטים שכותבים

וקוראים, `signal` עלול להעיר

חוט שהתנאי שהוא מחכה לו לו

מתקיים (כותב מעיר כותב אחר)

❖ החוט שהתעורר יגלה שהתנאי לא

מתקיים ויחזור לישון

❖ האירוע אבד וחוט שמחכה לתנאי

שכן מתקיים עלול שלא להתעורר

לעולם

❖ `broadcast` פותר את הבעיה כי

כל הממתינים מתעוררים

❖ עלות גבוהה יותר מ-`signal`

פתרון יותר יעיל עם 2 אירועים

forever

lock (m)

while (state==full)

wait(c_e,m)

כתוב לחוצץ

signal(c_f)

unlock (m)

פעולות אחרות

forever

lock (m)

while (state==empty)

wait(c_f,m)

קרא מהחוצץ

signal(c_e)

unlock (m)

פעולות אחרות

יעיל יותר ונכון

קיפאון

חוט א':

`lock (m1)`

`lock (m2)`

`unlock (m2)`

`unlock (m1)`

חוט א':

`lock (m1)`

`lock (m2)`

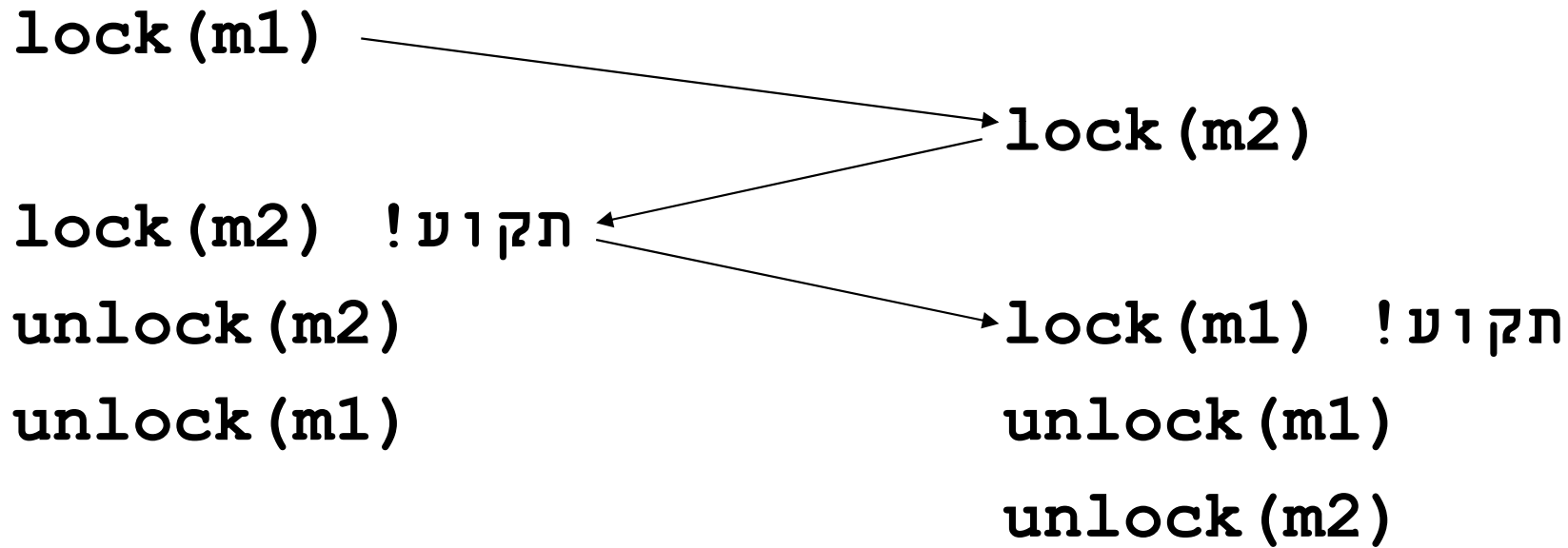
`unlock (m2)`

`unlock (m1)`

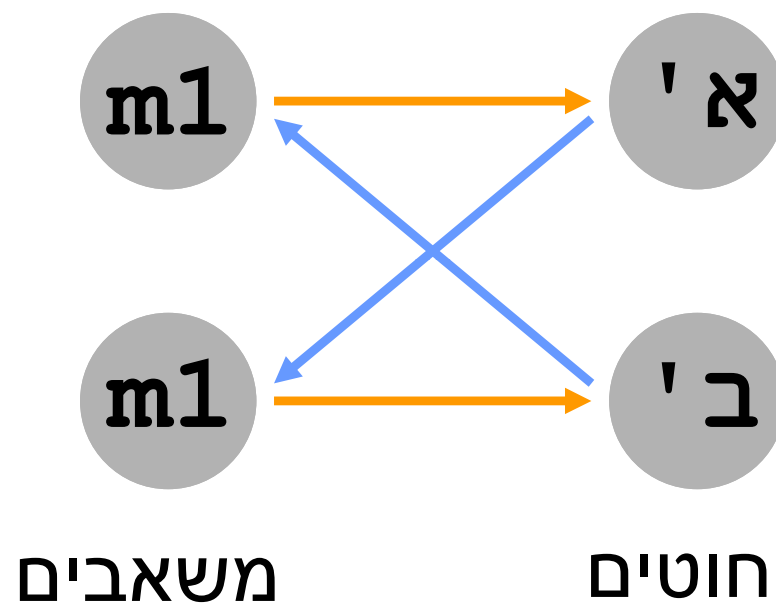
קיפאון: דוגמה לתזמון

חוט ב':

חוט א':

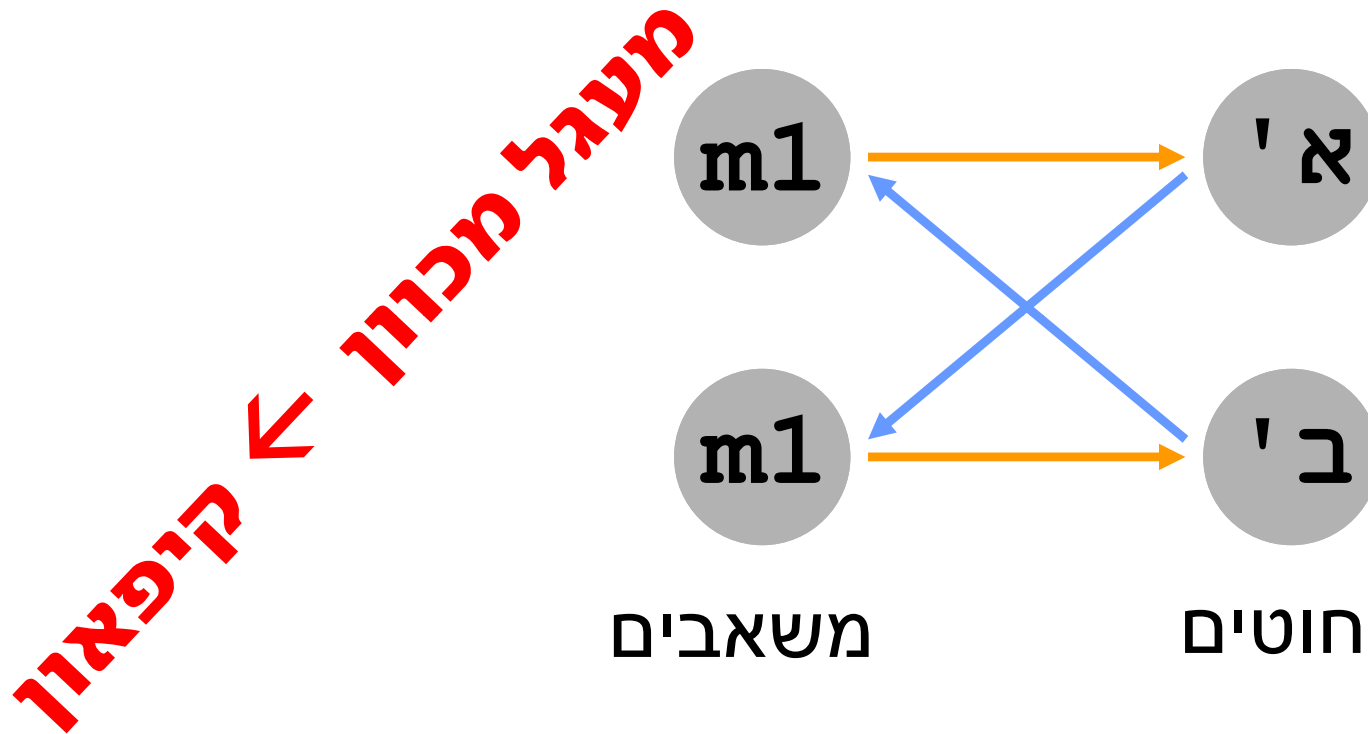
מודל פורמלי: גרף דו-צדדי

חוט מחכה למשאב ←

חוט נועל משאב ←

מודל פורמלי: גרף דו-צדדי

← חוט מחכה למשאב

← חוט נועל משאב

הימנעות מקיפאון

- ❖ אם חוט נועל מנעול אחד לכל היותר בכל נקודת זמן
- ❖ אם ניתן להגדיר סדר חלקי על משאבים וחוט תמיד נועל לפי סדר:
 - סדר שכבות התוכנה אם בכל שכבה נועלים משאב אחד לכל היותר
 - סדר איברים ברשימה (לא דו-צדדית)
 - סדר איברים בעץ מהשורש לעלים או מהעלים לשורש
 - סדר שרירותי (כתובות של משאבים, למשל) אם ניתן לנעול בכל סדר
- ❖ לא תמיד קל להגדיר סדר ולהבטיח נעילה לפי סדר (למשל כאשר משתמשים בתור עדיפויות ממומש כ-heap)
- ❖ חוטים עלולים להיכנס לקיפאון לא רק בגלל שימוש במנעולים אלא גם בגלל שימוש במשאבים בלעדיים אחרים או אירועים

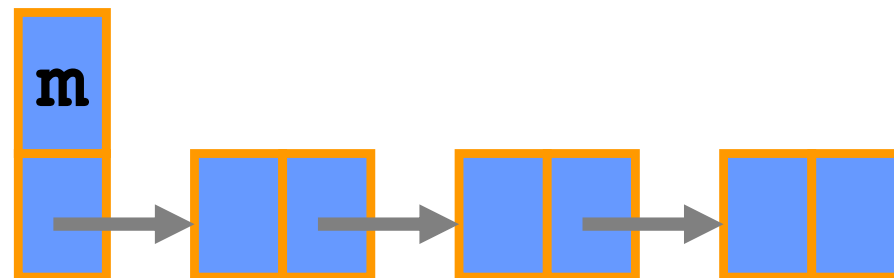
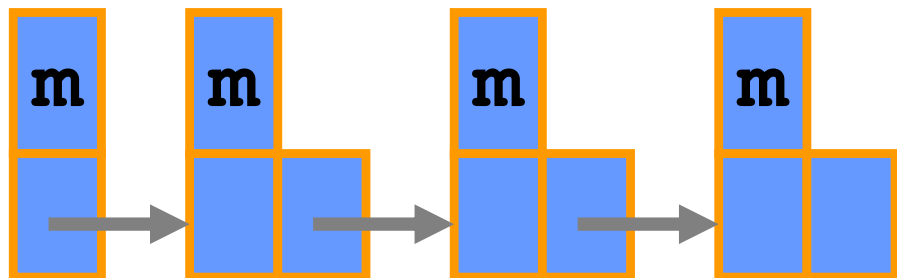
היחלצות מקיפאון

- ❖ מערכות מסוימות מסוגלות לזהות מעגל בגרף, להעיף את אחד החוטים, ועל ידי כך לשבור את הקיפאון
- ❖ לא ישים במערכות הפעלה, כיון שבדרך כלל תוכנית לא מסוגלת להמשיך לרוץ כאשר אחד החוטים שלה עף
- ❖ מערכות מסדי נתונים מעיפות את אחד החוטים הקפואים או כאשר יש חשד לקיפאון (אי שחרור משאב תוך פרק זמן סביר)
- ❖ גם בחלונות וגם ביוניקס/לינוקס ניתן להגביל את זמן ההמתנה לאירוע (בחלונות גם למנעול)
- ❖ עדיף לכתוב תוכנית שלא יתכן בה קיפאון!

אבחון וניפוי קיפאון

- ❖ קיפאון הוא תקלה נפוצה בתוכניות בו-זמניות
- ❖ קיפאון הוא גם תקלה קלה לאבחון: החוטים נתקעים וניתן לבחון את הסיבה לקיפאון (המעגל בגרף) במנפה
- ❖ בגלל שהחוטים נתקעים הקיפאון קורה בדרך כלל קרוב לשגיאה בתוכנית, להבדיל מסוגי תקלות אחרות (בעיות זיכרון)
- ❖ ריצה ללא קיפאון אינה מבטיחה, כמובן, חיות בכל ריצה

גרעיניות

- ❖ מנעול לכל איבר ברשימה
- ❖ מספר חוטים יכולים לטפל ברשימה בו-זמנית
- ❖ נעילה בכל מעבר באיבר; יותר תקורה בגלל בו-זמניות

- ❖ מנעול אחד לרשימה שלמה
- ❖ חוט אחד לכל היותר מטפל ברשימה בזמן נתון
- ❖ נעילה אחת לכל פעולה על הרשימה

אין פתרון מיטבי גלובלי; הפתרון העדיף תלוי ביישום

הגינות: מנעולי קוראים/כותב

- ❖ להדגמת נושא ההגינות נממש מנעול קוראים/כותב
- ❖ צריך לאפשר או למנוע גישה למבנה נתונים (כמו מנעול)
- ❖ ארבע פעולות: נעל/שחרר לקריאה, נעל/שחרר לכתיבה
- ❖ מותר למספר בלתי מוגבל של קוראים לגשת למבנה הנתונים בו-זמנית בלי כותבים, או לכותב אחד בלבד בלי קוראים
- ❖ (ממומש כחלק מממשק החוטים של לינוקס ויוניקס)

פתרון פשוט

```
read_lock(rw)
    lock(rw.m)
    while (rw.i < 0)
        wait(rw.c, rw.m)
    rw.i++
    unlock(m)
```

```
read_unlock(rw)
    lock(rw.m)
    rw.i--
    if (rw.i == 0)
        signal(rw.c)
    unlock(rw.m)
```

```
write_lock(rw)
    lock(rw.m)
    while (rw.i != 0)
        wait(rw.c, rw.m)
    rw.i-- /* == -1 */
    unlock(m)
```

```
read_unlock(rw)
    lock(rw.m)
    rw.i++ /* == 0 */
    broadcast(rw.c)
    unlock(rw.m)
```

הפתרון אינו הוגן

- ❖ גם אם חוטים נועלים מנעולים ומקבלים אירועים לפי סדר הכניסה להמתנה (לא בהכרח נכון), הפתרון אינו הוגן
- ❖ כל זמן שיש קוראים, קוראים נוספים יצליחו לנעול וכותבים ימשיכו להמתין
- ❖ אם קוראים ממשיכים להגיע כל הזמן, הם ירעיבו את הכותבים
- ❖ יש מספר פתרונות הוגנים אבל צריך להגדיר את הדרישות
- ❖ למשל, המנעול עובר לסירוגין בין קוראים וכותב (אלא אם אין חוטים מהסוג השני), קוראים שנכנסים להמתנה בזמן שאחרים קוראים מחכים לסיבוב הבא

גם העצמים הבסיסיים אינן הוגנים

- ❖ מערכות הפעלה מספקות מנעולים ואירועים שמונעים הרעבה אבל אינם מבטיחים, בדרך כלל, שירות לפי סדר ההמתנה
- ❖ סיבה 1: הגינות מוחלטת קשה למימוש ועלולה לפגוע ביעילות
- ❖ סיבה 2: במחשב מרובה מעבדים מספר חוטים עשויים להיכנס להמתנה בו-זמנית ממש; אין סדר בין בקשות השירות
- ❖ כפי שראינו, גם אם מנעולים ואירועים היו הוגנים, תוכניות מורכבות עלולות להיות לא הוגנות ואף להרעיב חוטים
- ❖ בדרך כלל כדאי להניח שהעצמים הבסיסיים מונעים הרעבה ותו לא, ולממש הגינות בתוכנית עצמה אם יש צורך בכך

שיקולי יעילות

- ❖ עדיף להימנע מלהעיר חוטים שנכנסים מייד להמתנה (כלומר משימוש ב-broadcast במקום באירועים ספציפיים יותר)
- ❖ חלונות תומכים בשני סוגי מנעולים: משתני מניעה הדדית וקטעים קריטיים
 - משתנה מניעה הדדית ניתן לשימוש מתהליכים שונים ויש לו תקורה גבוהה של קריאת מערכת
 - בקטע קריטי ניתן להשתמש רק בחוטים של תהליך אחד ויש לו תקורה נמוכה, לפחות כאשר המנעול חפשי
- ❖ ביוניקס ולינוקס מנעולים ואירועים נגישים רק לתהליך בודד וניתן לממש אותם ביעילות

עדיפויות והיפוכן

- ❖ מערכות מסוימות תומכות בעדיפויות לחוטים
- ❖ לעיתים המשמעות של עדיפות היא שחוט בעדיפות גבוהה לעולם לא ימתין למעבד שמריץ חוט בעדיפות נמוכה
- ❖ היפוך עדיפויות:
 - חוט בעדיפות נמוכה נועל משאב
 - חוט בעדיפות בינונית רץ לאורך זמן רב
 - חוט בעדיפות גבוהה מתעורר, מבקש את המשאב הנעול, ונכנס להמתנה; למעשה החוט הזה ממתין שהחוט בעדיפות בינונית יסיים
- ❖ על מנת למנוע היפוך עדיפויות, חוט שנועל משאב צריך לרשת את העדיפות המירבית של כל מי שמחכה למשאב

אירועים בחלונות

- ❖ שני סוגי אירועים: איפוס ידני ואוטומטי
- ❖ שני הסוגים הם משתנים בינריים מיוחדים וניתן לקבוע את ערכם ל-1 או 0
- ❖ המתנה לאירוע מחכה שערכו יהיה 1 אם איננו כזה, ואינה ממתינה אם ערכו 1; אינה משחררת או נועלת כל מנעול
- ❖ השתחררות של חוט מהמתנה לאירוע אוטומטי מאפסת אותו, כך שרק חוט אחד מתעורר; האירוע זוכר שערכו 1 אם אין ממתינים ברגע שבו מעלים את ערכו
- ❖ אירוע ידני מאופס רק באופן מפורש

מימוש מנעולים

❖ קריאת מערכת במחשב עם מעבד אחד: משתנה בוליאני;

- `if (locked==true)`
suspend the thread & try later

else

```
locked=true // return from syscall; the  
            // thread acquired the lock
```

❖ אם יש יותר ממעבד אחד, זה לא עובד

❖ צריך לעצור את המעבדים או להשתמש במנגנון גישה יותר

מתוחכם לזיכרון

Compare & Swap

- ❖ דוגמה למנגנון גישה כזה
- ❖ פקודת מכונה עם שלושה ארגומנטים: כתובת בזיכרון, ושני ערכים, ישן וחדש
- ❖ אם הכתובת מכילה את הערך הישן (לא נעול), הפקודה שמה בכתובת את הערך החדש (באופן אטומי); אחרת היא לא משנה את תוכן הזיכרון; הערך שהיה בכתובת מוחזר
- ❖ דורש מימוש ברמת המעבד ומערכת הזיכרון
- ❖ יש עוד מנגנונים אפשריים כאלה ויש להם עוד שימושים חוץ ממימוש מנעולים

מבני נתונים wait free

- ❖ נניח שכמה חוטים צריכים להשתמש מונה משותף
- ❖ הפעולה `inc(counter)` צריכה לקדם את המונה ב-1 ולהחזיר את ערכו החדש באופן אטומי
- ❖ קל למימוש בעזרת מנעול
- ❖ במימוש כזה, אם חוט שנועל את המונה יעוף, שאר החוטים יתקעו; החוט לא ישחרר לעולם את המנעול (אלא עם מערכת ההפעלה תגלה שהחוט עף, אבל זה דורש נעילה יקרה)
- ❖ קל לפתרון בדרך שהיא `wait free` (זה לא יקרה) בעזרת `compare & swap`; תרגיל

אתגר התכנות המקבילי

❖ תכנות מקבילי נהפך להכרחי למיצוי יכולות מעבדים מודרניים

- מספר שערים גדל (חוק Moore) אבל קצב שעון תקוע (שיקולי הספק)
- זמן תגובה איטי למשאבים מחוץ למעבד, כולל לזכרון ראשי

❖ בדרך כלל תכנות מקבילי קשה הרבה יותר מכתובת קוד סדרתי

❖ פתרונות בהתהוות:

- ספריות קוד מקבילי
- הפשטות ושפות תכנות המקלות על המתכנת להביע את תלויות הזמנים בין פיסות קוד ומידע
- כלים אוטומטיים ליצירת קוד מקבילי (למשל מהדרים חכמים)
- כלים אוטומטיים לבדיקה והוכחת נכונות

אתגר התכנות המקבילי

- ❖ תכנות מקבילי נהפך להכרחי למיצוי יכולות מעבדים מודרניים
 - מספר שערים גדל (חוק Moore) אבל קצב שעון תקוע (שיקולי הספק)
 - זמן תגובה איטי למשאבים מחוץ למעבד, כולל לזכרון ראשי
- ❖ בדרך כלל תכנות מקבילי קשה הרבה יותר מכתובת קוד סדרתי
- ❖ פתרונות בהתהוות:
 - ספריות קוד מקבילי
 - הפשטות ושפות תכנות המקלות על המתכנת להביע את תלויות הזמנים בין פיסות קוד ומידע
 - כלים אוטומטיים ליצירת קוד מקבילי (למשל מהדרים חכמים)
 - כלים אוטומטיים לבדיקה והוכחת נכונות
 - über תוכניתנים! כלומר אתם